

ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଉଦ୍‌ଦେଶ : ଜାତୀୟ କବି ବାଞ୍ଚାନିଧୁଙ୍କ ମହାନ୍ତି

ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜନାଥ ରଥ

୧୯୪୩ ମସିହା, ଭାରତର ପ୍ରଥମ ସ୍ଵାଧୀନତା ଦିବସ । ଚାରିଆଡ଼େ ଆନନ୍ଦର ରୋଳ । ଆମେ ପିଲାମାନେ, ଆମ ମନରେ ବି ମହାଆନନ୍ଦ । ସେବିନ ସକାଳୁ ଆମ ସ୍କୁଲରୁ ଗୋଟିଏ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ବାହାରିଲା । ଆମ ସହିତ ଆମ ଶିକ୍ଷକମାନେ ମଧ୍ୟ ଚାଲିଥାନ୍ତି । ଆନନ୍ଦ କହିଲେ ନସରେ । ହାତରେ କାଗଜ ତିଆରି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଜାତୀୟ ପତାକା । ସ୍ଵାଧୀନ ଭାରତ କି ଜୟ, ମହାମା ଗାନ୍ଧିକି ଜୟ ସ୍ବେଗାନ ସହ ଆମେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗାତ ମଧ୍ୟ ଗାଇ ଗାଇ ପଚୁଆରରେ ଆଗରଥିଲୁ । ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍କୁଲର ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଗୋଟିଏ ଗାତ ସେବିନ ଗାଇ ଗାଇ ଯିବା ପାଇଁ ପୂର୍ବରୁ ଶିଖାଯାଇଥିଲା, ତାହା ଥିଲା ଜାତୀୟ କବି ବାଞ୍ଚାନିଧୁ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ରଚିତ ସଂଗୀତ-

(ଗାଥ) ସ୍ଵାଧୀନ ଭାତର, ସ୍ଵାଧୀନ ଭାରତ,
ସ୍ଵାଧୀନ ସ୍ଵାଧୀନ ସ୍ଵାଧୀନରେ
ଗାଏ ସାଗର, ଭୂଧର, ଅମ୍ବର ରୁମିତ
ଭାଲ ହିମାଚଳ ଗିରିବର କଂପିତ
ସ୍ଵାଧୀନ ସ୍ଵାଧୀନ ସ୍ଵାଧୀନରେ ।

କିନ୍ତୁ କିଏ ଏହି ଗାତର ଲେଖକ, ତାଙ୍କୁ ଜାଣିବାର ଅବକାଶ ଆମର ନଥିଲା । ଆମର ଏକମାତ୍ର କାମ ଥିଲା ଏହି ଗାତକୁ ଗାଇ ଗାଇ ପଚୁଆରରେ ଆନନ୍ଦରେ ଆଗେଇବା ଓ ଶେଷରେ ମିଠାଇ ବଣ୍ଣାକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିବା । ଏହାର କିଛି ବର୍ଷ ପରେ ମୁଁ କବି ବାଞ୍ଚାନିଧୁଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି ଓ ଜୀବନୀ ସଂପର୍କରେ ଯେତେବେଳେ ଜାଣିଲି, ସେତେବେଳେ ଆଶ୍ରୟ ହୋଇଗଲି, କିପରି ଜଣେ କବି ଭାରତ ସ୍ଵାଧୀନ ହେବାର ବହୁବର୍ଷ ଆଗରୁ ଏମିତି ଗାତ ଲେଖୁ ଯାଇଛନ୍ତି । ସେ ଜଣେ ଜାଣିଥିଲେ ଦିନେ ଆମ ଦେଶରୁ ବିଦେଶୀ ହଟିବେ ଓ ଆମେ ସ୍ଵାଧୀନ ହେବା ? ଜଣେ ଦେଶପ୍ରେମୀ ସତ୍ୟ କବି କେବଳ ସ୍ଵପ୍ନହୃଦ୍ଧା ନୁହେଁ, ଭବିଷ୍ୟତ ହୃଦ୍ଧା ମଧ୍ୟ । ସେ ଆଗକୁ ଦେଖିପାରେ । ଆମାମୀ ସମୟ ଓ ସମାଜକୁ ତାର ଦିବ୍ୟ ଚକ୍ରରେ କଲନା କରିପାରେ । ଆସନ୍ତା ଶତାବ୍ଦୀର ରୂପ କଞ୍ଚନାକରି ତାର ଚିତ୍ର ଆଙ୍କିପାରେ ତାର ନିପୁଣ ଲେଖନୀରେ, ନିଖୁଣା ସୃଷ୍ଟି ଭିତରେ । ସେମିତି ଜଣେ କବି ଥିଲେ ବାଞ୍ଚାନିଧୁ ମହାନ୍ତି, ଯିଏ କି ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଉଦ୍‌ଦେଶ ଚାରଣ ସାଜିଥିଲେ ବି ଭାରତ ସ୍ଵାଧୀନତା ହାସଲ କଲାବେଳକୁ, ସେ ତାର ସ୍ଵାଦ ଚାଖିବାକୁ ଆଉ ନଥିଲେ ।

ଉନିବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶୈଶବଭାଗ ତଥା ଶତାବ୍ଦୀର ଆରମ୍ଭରୁ ଆମ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଦୁଇଟି ଧାରା ପ୍ରବାହିତ ହୋଇଥାସୁଛି । ଗୋଟିଏ ହେଉଛି ଜନବାଦୀ ଧାରା, ଅନ୍ୟଟି ହେଉଛି ପ୍ରଯୋଗବାଦୀ ଧାରା । ଜନବାଦୀ ଧାରାର କବି ଲେଖକମାନେ ଜନସ୍ଵାଧୀନଙ୍କ ସୁଖ-ଦୁଃଖ, ଶୈଶବ-କଷଣ, ସର୍ଵଧର୍ମ-ସଂଗ୍ରାମ ଓ ଜୀବନର ନାନା ସମସ୍ୟାକୁ ନେଇ ସାହିତ୍ୟରେ ରୂପାଯିତ କରୁଥିବା ବେଳେ ପ୍ରଯୋଗବାଦୀଧାରାର ସମର୍ଥକମାନେ ସେମାନଙ୍କ ସୃଷ୍ଟିରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ପରିକାଶ ନିରାକାରୁ ନେଇ ବ୍ୟପ୍ତ । ଜନବାଦୀ ଧାରାର ଲେଖକମାନଙ୍କ ଆଗରେ ସମୟ, ସମାଜ ଓ ମଣିଷର ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମ ହିଁ ମୁଖ୍ୟ । ସେଠି କଲାର ସ୍ନାନ ଦ୍ୱିତୀୟରେ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରଯୋଗବାଦୀମାନେ ସାହିତ୍ୟରେ କଲାକୁ ମୁଖ୍ୟସ୍ନାନ ଦେଇ ଶୈଳୀର ଜିମନାଷିକ ଖେଳ ଦେଖାଇଥାନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ସୃଷ୍ଟିରେ । ସେଠି ମଣିଷର ସମସ୍ୟା ଓ ସଂଗ୍ରାମର ଚିତ୍ତ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ବଳ ଓ କ୍ଷଣ । କଲାର ଜନ୍ମିତାକାଳ ଭିତରେ ପାଠକମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଗୋଟିଏ କିଛି ହଟଚମଟ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ହିଁ ପ୍ରଯୋଗବାଦୀମାନଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ଆଭିମୁଖ୍ୟ । କବି ବାଞ୍ଚାନିଧୁ ଥିଲେ ଜନବାଦୀ ଅମୃତମାନୀଧାରାର ଅନ୍ୟତମ ଭଗାରଥ । ସେ କଲା ପାଇଁ କଲା ସୃଷ୍ଟି କରିନଥିଲେ । ସମୟ ଓ ସମାଜର ଆହ୍ଵାନ ଏବଂ ଜାତିର ମର୍ମବେଦନା ହିଁ ତାଙ୍କୁ କବି କରିଥିଲା । ଏହି ଆହ୍ଵାନର ଆଗେଯ ପ୍ରେରଣାରୁ ହିଁ ସତଃ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ତାଙ୍କର ଶତ ଶତ ସଂଗୀତ, ଯେଉଁଥିରେ ଛଳନା ବା ଆମ ପ୍ରବଂଚନା ନଥିଲା । ଗୋଟିଏ ଗାତରେ ସେ ସକ୍ଷତ ଭାବରେ ନିଜ ମନୋଭାବର ସୂଚନା ଦେଇଛନ୍ତି-

କି ଗାତ ମୁଁ ଗାଇବି ହେ ଭାଇ / ଗାଇବାକୁ ମନ ନାହିଁ
ଭାଜି ଗଲଣି ମୋ ହୃଦୟର ବିଶ୍ଵାସ / ତାର ଛିଡ଼ି ଛିଡ଼ି ଯାଇ ।
ମନଫୁଲାଣିଆ ଗାଏ ସିନା ଗାତ / ଯାର ମନ ହସୁଥାଏ

ଯାର ଚିର ଦୁଃଖ ଶୋଷିଛି ସାରକୁ / ତାର ସେ ସରାଗ କାହିଁ ? (ଉକ୍ଳକ୍ଳବୀଣା - ୨ୟ ଫୁଲାଙ୍କାର-୧୧)
ସେ ମନପୁଲାଣିଆ ଗୀତ ଗାଇ ନାହାନ୍ତି । ଏହା ନିଜକ ସତ । ଜନନୀ ଜନ୍ମଭୂମିର ନୟନରୁ ଅବିରାମ ଧାରାରେ ଝରୁଥିବା ଲୁହକୁ
ଦେଖୁଥିବା କେଉଁ କବି ସରାଗରେ ମନପୁଲାଣିଆ ଗୀତ ଗାଇପାରିବ ? ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗାତରେ ସେ ଲେଖୁଥିଲେ-

ମୋର ଭଂଗା କୁଡ଼ିଆରେ, ଭଂଗା ପରାଣରେ
ଭଂଗା କବିତାକୁ ଯୋଡ଼ୁଥିଲି
ମୋର ଭଂଗା ଜୀବନକୁ କବିତା-ଡ଼ଂଗରେ
ଉସାଇ ଦେବାକୁ ଲୋଡ଼ୁଥିଲି ।

ଯିଏ ଭଂଗା କୁଡ଼ିଆରେ ରହି, ଭଂଗା ପରାଣରେ , ଭଂଗା କବିତାକୁ ଯୋଡ଼ିପାରେ ଏବଂ ଭଂଗା ଜୀବନକୁ କବିତା -
ଡ଼ଂଗରେ ଉସାଇ ଦେଇ ତାକୁ ସଜ୍ଜାଇବା ପାଇଁ ଚନ୍ଦା ଭଉଁରାରୁ ଓଟାରି ମଂଗକୁ ମୋଡ଼ିପାରେ, ସେଇ ହିଁ କେବଳ ଗାଇପାରେ
ଜୀବନର ଜୟଗାନ, ମଣିଷର ଜୟଗାନ, ସଂଗ୍ରାମର ଜୟଗାନ, ଆଉ ମୁକ୍ତିର ଜୟଗାନ । ଏହିଭଳି ଜନତେତନାର ଓ ଗଣ ସଂଗ୍ରାମର
ମହାନ୍ ଚାରଣ ହିଁ ଥିଲେ ବାଞ୍ଚାନିଧି । ସିଏ ତଚସ୍ତ କବି ନଥିଲେ, ଯିଏ କି କେହିଜଣେ ଅସହାୟ ଭାବରେ ନଦୀରେ ବୁଡ଼ିଯାଉଥିବା
ବେଳେ ନଦୀତଚରେ ନାରବରେ ଠିଆହୋଇ ନଦୀକୁଳର ମନୋରମ ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ଭିତରେ ହିଁ ମଞ୍ଜିଯାଏ, ବୁଡ଼ିଯାଉଥିବା
ଲୋକପ୍ରତି ତାର ନିଜର ନଥାଏ । ଯଦି ବି ଥାଏ ତାହେଲେ ଲୋକଟିକୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା ପାଇଁ ନଦୀ ଗର୍ଭକୁ ଖାସ ଦେବାର ଜଛା ବା
ସାହସ ତାର ନଥାଏ । ଏଭଳି ଆମ୍ବମ୍ବା ତଚସ୍ତ କବି -ଲେଖକ ଆମ ସମାଜରେ ଅନେକ ମିଳିବେ; କିନ୍ତୁ ବୁଡ଼ିଯାଉଥିବା ଦେଶକୁ ଓ
ଜାତିକୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା ପାଇଁ ନିଜକୁ ନିୟମିତ୍ୟର ଭାବରେ ଜନ ଆନ୍ଦୋଳନ ବା ଗଣ ସଂଗ୍ରାମର ଖରସ୍ତ୍ରୋତା, ବିପଦ ସଂକୁଳା
ନଦୀଗର୍ଭକୁ ନିର୍ଭୟରେ ଖାସ ଦେବାର ମାନସିକତା ଖୁବ କମ କବିଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିବ । ଡଢ଼ିଶାର ଦେଶ ମିଶ୍ରଣ
ଆନ୍ଦୋଳନ ହେଉ, କି ଭାରତର ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମ ହେଉ, ସବୁଠି ନିଜର ଉତ୍ସଳ ସ୍ଵାକ୍ଷର ଲିପିବନ୍ଦ କରିଯାଇଛନ୍ତି କବି ବାଞ୍ଚାନିଧି, ସେହି
ଆନ୍ଦୋଳନରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ ଭାଗନେଇ ଏବଂ ଆନ୍ଦୋଳନର ସଂଗ୍ରାମୀ ସୈନିକ ସାଜି ।

ଏହି ମୁଣ୍ଡକଟା, ଗୋଡ଼କଟା ଜନ୍ମଭୂମି ଡଢ଼ିଶା ପାଇଁ ସେ କେବଳ ସଂଗୀତ ରଚନା କରି ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶେଷ କରିନାହାନ୍ତି,
ନିଜେ ବିଛିନ୍ନାଂଚଳର ମିଶ୍ରଣ ପାଇଁ ଗୋପବଂଧୁ, ଗୋଦାବରୀଶ ପ୍ରମୁଖଙ୍କ ସହି ମିଶି ସେହି ସବୁ ଅଂଚଳରେ ଉକ୍ଳଳୀୟ ଜାତୀୟତା
ତଥା ଭାଷା-ସାହିତ୍ୟର ସୁରକ୍ଷା ଦିଗରେ କାମ ମଧ୍ୟ କରିଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ବହୁ ପ୍ରତିକୁଳ ପରିସ୍ଥିତିରେ ସମ୍ବ୍ରଦ୍ଧାନ ହେବାକୁ ମଧ୍ୟ
ପଡ଼ିଥିଲା । ମନ୍ଦୁକ୍ୟ ନିଜେତ ହୋଇ / ମନ୍ଦୁକ୍ୟ ନ ଢର ଭାଇ / ଜଗତେ ନଢ଼ର ଆନେ / ଏକା ଜଗଞ୍ଜଯ ହେଁ - ଏହା କେବଳ ତାଙ୍କ
କଥାର କଥା ନଥିଲା, ଏହା ହିଁ ଥିଲା ତାଙ୍କ ଆଦର୍ଶ ଓ ଜୀବନଚର୍ଯ୍ୟ । ମୋ ଦେଶ ସୁନା-ପସରା / ହେବକି ଚାନ୍ଦା-ଖପରା - ଏହି ଚିତ୍ରା
ହିଁ ତାଙ୍କୁ ଭାରତର ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମରେ ଖାସ ଦେବା ପାଇଁ ପ୍ରଗୋଚିତ କରିଥିଲା ।

ଆଜକୁ ପ୍ରାୟ ସତୁରି ବର୍ଷ ତଳେ ପରାଧୀନ ଭାରତବର୍ଷରେ ସେ ଯାହା ଲେଖୁଯାଇଥିଲେ ଆଜି ଦେଶର ସ୍ଥାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତିର
ପରାଶ ବର୍ଷ ପରେ ଏହାର ସତ୍ୟତାରେ ଚିକିତ୍ସା ହେଲେ ବି ଆଂଚ ଆସିନାହିଁ । କେତେକ ସମାଲୋଚକ ଚାରଣ କବିମାନଙ୍କ ତାକ୍ଳାକି
ବୋଲି ଆଖ୍ୟା ଦେଇ ସେମାନଙ୍କ ସୃଷ୍ଟିକୁ ନ୍ୟୁନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖୁଥାନ୍ତି । କାରଣ ସେମାନଙ୍କ ମତରେ ସେଥିରେ କଲୋରୀର୍ଷ ଧୂପଦୀ
ସାହିତ୍ୟର ଗୁଣ କିଛି ନଥାଏ । ଏହା ଆଂଶିକ ସତ୍ୟ ହୋଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ଏହି ଚାରଣ କବିମାନଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି ଭିତରେ ଏଭଳି କିଛି ସୃଷ୍ଟିଥାଏ,
ଏଭଳି କିଛି ଗୁଣ ଥାଏ ଯାହା କଲୋରୀର୍ଷ ହେବାର ଶକ୍ତି ସଂଚଯ କରିଥାଏ । ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କ ସମୟ ଓ ସମାଜକୁ ଯେଉଁଭଳି
ଚିତ୍ରଣ କରିଥାନ୍ତି, ତାର ବୀତିହସିକ ଓ କଳାଗତ ମୂଲ୍ୟ ନିରୂପିତ ହୁଏ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ । ଏପରିକି ସେ ସମୟର ଚିତ୍ର ପରବର୍ତ୍ତୀ
କାଳର ଚିତ୍ର ସହ ଅନେକାଶରେ ଖାପଖାଇ ତାକୁ ଦିଏ ଏକ ନୂଆ ଔଜଳ୍ୟ । ବାଞ୍ଚାନିଧିଙ୍କ ଅଧିକାଶ ସଂଗୀତରେ ତାକ୍ଳାକି ଚିତ୍ର
ଅଂକିତ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆଜି ତାର ସତ୍ୟତା ନୂଆ ରୂପରେ ଆମ ଆଗରେ ଅଂକିତ ହୋଇ ତାଙ୍କ ସୃଷ୍ଟିର କାଲୋରୀର୍ଷତା ତଥା
ମହନୀୟତାକୁ ପ୍ରମାଣ କରୁଛି ।

କେହି କାହାର ସାହୁ ବା କେହି କାହାର ଖାତକ କିମ୍ବା କେହି ବଡ଼ ବା କେହି ସାନ ନୁହଁନ୍ତି ବୋଲି ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି ।
ଭାଗ୍ୟ ଯେ ଏକ ଶଦ୍ଦ-କୁହୁକ ଏବଂ ସକଳ ଅବନତିର କଳାନାଗ୍ର ଏହା ପ୍ରତିପାଦନ କରିଛନ୍ତି । ଶାସନ ଯନ୍ତ୍ର ଯେ ଧନୀଙ୍କର ଧନ
ସମ୍ପଦିବା ପାଇଁ ଏକ ସର୍ଜନା ଏବଂ ସମସ୍ତ ଅନ୍ତିର ମୂଳ ଉସ୍ତୁ ଏବଂ ଏହାକୁ ଭାଙ୍ଗିବା ଲାଗି ସେ ଆହ୍ଵାନ ଦେଇଛନ୍ତି । ହୁଏତ
ବାଞ୍ଚାନିଧି ଅଧିକ କାଳ ଜୀବିତ ଥିଲେ ତାଙ୍କର ସଂବେଦନଶୀଳ ବିପୁଲୀ କବି ହୃଦୟ କ୍ରମଶଙ୍କ ସାମ୍ବରାଦୀ ଆଦର୍ଶ ଓ ରାଜନୀତିକ ଚିତ୍ରା
ଧାରା ଆଡ଼କୁ ଅଧିକ ଭଳିଥାନ୍ତା, ଏହା ଅନୁମାନ କରାଯାଇପାରେ ।

ଖାଲି ହାଁଜୀ ହାଁଜୀ କହିଲେ ତୋର ଦୁଃଖ କି ଯିବ

ଉଜ୍ଜି ଉଜ୍ଜି ମନେ ସୁଖ କାହୁଁ ମିଳବ ?

ବାରି ବାରି କଲେ ହୁରି, ବାରିବି ପଡ଼ିବ ହୁରି

(ଜନମନ) ହରିହରି ଡାକିଲେ ସତେ ହରି ଆସିବ ।

ତେଣୁ କବି ବାଞ୍ଚାନିଧୁଙ୍କର ଏ ଶୋଷିତ, ନିପାଡ଼ିତ ଜାତି ପ୍ରତି ଆହ୍ଵାନ ଥୁଳା-

ନିଜ ଗୋଡ଼େ ନହେଲେ ଠିଆ, କିଏ ସେ କରିବ ଠିଆ ।

ହିତ ଶୁଣି ଅହିତ କଲେ କିଏ ଭୋଗିବ(ତେଲାଗି) ?

ଏହି ବକ୍ତ୍ର ଆହ୍ଵାନ ଆଜି ବି ତାର ଉପଯୋଗିତା ହରାଇ ନାହିଁ ।

କବି ବାଞ୍ଚାନିଧୁ ସ୍ଥାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ଖୋସଦେଇ, ଦୁଃଖ -ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ସହି ଶହ ଶହ ଚାରଣ ସଂଗତ ରଚନା କରି ଏ ଜାତିକି ତତେଜଥିଲେ, ମତେଜଥିଲେ ; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ ମନେ ପକାଉଛନ୍ତି କେତେଜଣ ? ଆଜି ଯେତେବେଳେ ଦେଶ ସ୍ଥାଧୀନତା ପାଇବାର ବାବନ ବର୍ଷ ବିତିଗଲାଣି, ସେତେବେଳେ ଯେଉଁ କବି ସ୍ଥାଧୀନତାର ଜୟଗାନ କରିଥିଲେ ଉଦାତ କଣ୍ଠରେ ତାଙ୍କୁ ଆମ ଭିତରୁ ଥିଲେକେ ଭୁଲିଗଲେଣି ।

ସୁନହଟ, ବାଲେଶ୍ୱର